

A magyar '56 és az olasz kommunisták

Az 1956-os forradalom a magyar–olasz kapcsolatok történetében is fontos fejezetet írt. Olasz irodalmi visszhangjával már foglalkoztunk egy korábbi tanulmányunkban (*Madarász Imre: A „budapesti lecke” 1956-ban. Magyar forradalom – olasz irodalom* in Madarász Imre: *Kultusz, vita, feledés. Olasz irodalom- és kultúrtörténeti tanulmányok*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2008, 197–212. o.), olaszországi történettudományos feldolgozása a kilencvenes évektől új lendületet kapott: elég utalni *Federigo Argentieri*, *Roberto Ruspanti* és *Enzo Bettiza* könyveire. A magyar október olasz irodalma most új fontos művel gyarapodott. *Alessandro Frigerio Budapest, 1956. A sárdobálás gépezete. Az OKP és a magyar forradalom: a félretájékoztató egy példaértékű esete.* (Budapest, 1956. *La macchina del fango. La stampa del PCI e la rivoluzione ungherese: un caso esemplare di disinformazione*) című monográfiája az olaszországi baloldal egyik legváltásosabb és az Olasz Kommunista Párt egyik legsötétebb időszakát tárja fel a korabeli pártsajtó tükrében. A kapcsolattörténeti, párttörténeti, esztétikátörténeti és sajtótörténeti szempontból egyaránt figyelemre méltó munka sokoldalúságával és időszzerű tanulságaival a tudományos elitnél jóval szélesebb olvasóközönség számára kínál hasznos adalékokat a múlt alaposabb megismeréséhez, egy-szersmind a jelen jobb megértéséhez. Sokadik bizonyítékaként annak, hogy a budapesti forró ős ma sem hült ki, tüze ma is világít – s olykor éget.

A Bettiza által az „eurosztaálinizmus” vezéregyéniségének (Enzo Bettiza: *1956*, Oscar Mondadori, Milano, 2007, 71. o.), e sorok írója által „Sztáálin legjobb olasz tanítványának” (Klió, 2008/4., 142. o.) nevezett Palmiro Togliatti vezette Olasz Kommunista Párt a felemás desztalinizáció éveiben, Sztáálin után és nélkül is sztáálinista maradt, alapvetően ezzel indokolható a gyűlöletbeszédnek, a sajtórágalmazásnak az az áradata, melyet propagandája a magyarországi felkelésre és felkelőkre zúdított. Alapdogmájával ellenkezett ugyanis, hogy „a nép államában”, „a dolgozó osztályok hatalma” ellen maga a nép, a kiválasztott osztály fiai-lányai, a munkások és velük a diákok keltek föl. Ezt az önellentmondást az OKP csakis úgy kísérelhette

meg feloldani, hogy a „proletárdiktatúra” mellé állt (testvér)pártos elkötelezettséggel, és a forradalmat – miután a kontextus, a „polgári” demokratikus sajtó hatása miatt sikertelenül próbálta „reakciós restaurációs kísérletként” és „incidensekként” bagatelizálni (43–49. o.) – „puccsnak” és „ellenforradalomnak” (47., 51. o.) állította be.

Togliatti ezúttal is elől járt a példamutatásban: „hivatalosan kérte Moszkvától, hogy erővel döntse meg a Nagy Imre-kormányt” (84. o.), hogy „zárja el az utat a fehérterror elől és tojásában tapossa szét a fasizmust a szolidaritás nevében, melynek minden népet egyesítenie kell a civilizáció védelmében, de mindenekelőtt azon népeket, amelyek már a szocializmus útjára léptek” (128. o.). A pártvezér, Jurij Andropov budapesti („rendkívüli és meghatalmazott”) szovjet nagykövet nyomán, Nagy Imrét nem „elvtársnak”, hanem „úrnak” titulálta, „keresett sértéssel”, és azzal rágalmazta meg, teljességgel alaptalanul, hogy „amerikai ejtőernyősök segítségét kérte, vagyis háborúra szólított fel” (141. o.).

A pártvezetőség „a semminémű elhajlást nem tűrő bürokratizmus, a demokratikus centralizmus” jegyében (81. o.) a vezér szavait kórusban ismételte és erősítette fel. Pietro Ingrao vezércikkében ekként: „Senkinek sem lehetnek illúziói afelől, milyen tragikus és képtelen perspektívát kívántak az ellenforradalmárok Magyarországnak: visszatérést a fehér gárdákhoz, a Horthy-féle fasiszta terrorhoz, az Esterházy-típusú feudális nagyurak rezsimjéhez: visszatérést mindahhoz, ami az országban létezett, mielőtt ’45-ben a szovjet csapatok felszabadították és mindahhoz, amit a szocialista forradalom szétzúzott.” (47. o.) Mario Alicata, az olasz Zsdánov (l. Madarász Imre: *Politika, polémia, Politecnico* in Madarász Imre: *Változatok a halhatatlanságra*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2011, 191–200. o.) „a magyarok elleni dühében darabokra törte a zeneszerző Bartók Béla egyik hanglemezeit” (107. o.). Giorgio Amendola arra biztatta elvtársait, hogy „reménységgel és szeretettel nézzünk a Szovjetunióra” (125. o.). Giorgio Napolitano „teljes megelégedéssel tette magáévá Togliatti álláspontját” (166. o.): az Olasz Köztársaság jelenlegi elnökéről van szó, aki harminc esztendővel később 1986-ban, végre-valahára belátta és beismerte „súlyos tévedését” (201. o.). Egy másik vezető baloldali politikus, akiből később szintén köztársasági elnök lett, a szocialista Sandro Pertini ekként nyilatkozott: „... Magyarországon előretör a reakció szelleme. Politikai erők szerveződnek a konzervatív klerikalizmus égisze alatt azzal a szándékkal, hogy visszatérjenek a múltba, megsemmisítve minden reformot. Nem azt akarják, hogy a szocializmust a demokrácia és a szabadságjogok útjára tereljék..., hanem azt, hogy letaszítsák a kegyetlen reakció mély szakadékába.” (117. o.)

Az olasz kommunista pártsajtó – a l'Unità napilaptól a Rinascita folyóiratig – történetének s az egész itáliai sajtótörténetnek párját ritkító mélypontjára süllyedt magyarellenes uszításaival. A l'Unità tudósítója, Orfeo Vangelista – napjainkban sem ritka módon – kívülről, Prágából irogatta „budapesti tudósításait”, helyesebben ideológiai propagandáirait (49–51. o.). Az újság olvasóit nap mint nap a „fehérterror tombolása”, az „antikommunista kegyetlenkedés”, „mészárlások és lincselések” borzalmaival sokkolta, melyek „mélyen sértik az olasz nép civiltudatát” (113. o.), „ellenforradalmi bandák”, „fasiszta csatornatöltelékek”, „a horthysta feudálkapitalista restauráció kísérteit”, „banditák” és „lumpenproletárok” garázdálkodásairól cikkezett, „akik gyárakat és múzeumokat dúlnak fel” (119., 120., 123., 129., 162., 67. o.), szemben „a jó orosz katonával, a szovjet nép derék fiával, aki, életét kockáztatva, oda sietett, ahol szükséges volt megvédeni a forradalom alapvető vívmányait” (148. o.). Az OKP-orgánum magasztalta „a békét megvédő” Vörös Hadsereget (154. o.), miközben a magyar forradalmárokat a párizsi kommun és a Kun Béla-féle Tanácsköztársaság leverőihöz, a horthysta fehérterroristákhoz és az olasz (salói) fasisztákhoz hasonlítgatta (67. o.), és ostromozta olaszországi támogatóikat a kereszténydemokratáktól a szociáldemokratákon át az állítólag „horogkeresztes”-szimpatizáns tanulókig (66., 56–57., 106. o.). A Rinascita „hosszú Kádár-interjú” közölt (177–182. o.) és nyilatkozatokat kommunista pártvezetőktől – Giancarlo Pajettától, Umberto Terracinótól, Alfredo Reichlintől – Nagy Imre és vádlott társai kivégzésének „elkerülhetetlen” voltáról (192. o.).

Am a legszomorítóbb példákat az „írástudók árulására” egyes, kommunista pártállású, illetve meggyőződésű vezető humán értelmiségiek adták. Davide Lajolo, Cesare Pavese életrajzírója a magyar népfelkelést „reakciós kísérletnek” aposztrofálta (44. o.). Giuseppe Petronio, a neves irodalomtörténész, egyetemi tanár – egyebek között Giuseppe Parini monográfusa – csatlakozott a magyar-szimpatizáns szociáldemokrata pártfőtitkár, Giuseppe Saragat elleni támadássorozathoz. Concetto Marchesi professzor, a tekintélyes latinista, akinek a római irodalomról szóló szintézise máig tankönyv az olaszországi közép- és felsőoktatásban, pályatársai, az italianista Carlo Salinari és a filozófiatörténész Ludovico Geymonat, továbbá a filozófus Antonio Banfi, a matematikus Lucio Lombardo Radice és Maria Antonietta Macciocchi, az 1799-es nápolyi forradalom hősnőinek biográfusa (91., 92., 111., 169. o.) önmagukhoz, hivatásukhoz és életművükhöz méltatlanul ítélték el a „magyarországi ellenforradalmat”, pálcát törve azon honfi- és írórsaik fölött is, akik – mint Italo Calvino és Ignazio Silone (98., 172. o.) – kilépéssel, illetve publikációval, nyilvánosan tiltakoztak a kommunista zsarnokság, a szovjet intervenció és itáliai apológétaik ellen.

Csak a Vasfüggöny és a Berlini Fal lebontása után, 1996-ban, az októberi nagy napok negyvenedik évfordulóján kezdett az olasz baloldal önkritikusan szembenézni önmagával és '56-os múltjával. Messze nem mindenki, persze. A „giustificazionismo”, az önigazolás, a bizonyítvány magyarázása (34. o.) – mutat rá Frigerio – máig nem ért véget. Sandro Curzi, ex-maoista vezető újságíró, szerkesztő, tévéelnök még 2004-ben is „legitimálta a szovjet beavatkozást” (205. o.). Togliatti kultusza, szerecsenmosdatása mindmáig eleven valóság. A múlt nehezen múlik... A jelek szerint különösen nehéz „véggépp eltörölni” azoknak, akik indulójukban is erről énekeltek, erre biztattak.

Alessandro Frigerio: Budapest, 1956. La macchina del fango. La stampa del PCI e la rivoluzione ungherese: un caso esemplare di disinformazione (Budapest, 1956. A sárdobálás gépezete. Az OKP és a magyar forradalom: a félretájékoztatás egy példaértékű esete), Lindau s. r. l., Torino, 2012, 250 o.

Madarász Imre